

פרשת וישב - חנוכה

שו"ת בענייני חנוכה בעידן הקורונה

א

נר חנוכה במניני חצירות

לכבוד תלמידי האהוב

האברך המופלא מאוד

הרה"ג ר' מאיר פרויליך שליט"א

הנני במענה קצר לשאלתו שהיא חצי תשובה ערוכה בטוב טעם ודעת.

כאשר בתקופה זו רבים עדיין מתפללים בחוצות, בחצירות ובגנים. והיות וימי החורף ממשמשים ובאים אף הוקמו הרבה אהלים המיועדים לתפלה, ורבים שואלים האם יש להדליק בכל המקומות הנ"ל נר חנוכה, והאם לברך על ההדלקה.

הנה הלכה זו שמדליקין בבתי כנסיות בברכה כתובה בשו"ע (תרע"א ס"ז):

"ומדליקין ומברכין בבית הכנסת משום פרסומי ניסא".

וכתב שם המשנ"ב (ס"ק מ"ד):

"אף דבבהכ"נ הוא רק מנהגא מ"מ מברכין עליו כמו שמברכין על הלל דר"ח שאינו אלא מנהג".

אך כבר הארכתי במנחת אשר (מועדים ח"ב סימן י"ד) לבאר שגר חנוכה עדיפא מהלל דר"ח, דהלא לגבי הלל בר"ח דעת השו"ע שאינו מברך (סימן תכ"ב ס"ב) ובגר חנוכה בביהכ"נ פסק שמברכין, עי"ש באריכות.

ובכל עיקר מנהג זה שאין לו כל מקור בתלמודים, וכפי הנראה נתחדש בימי הראשונים שרבים מהם הביאו מנהג זה, עיין בספר העיטור (עשרת הדברות, הלכות

שו"ת בענייני חנוכה בעידן הקורונה

חנוכה), ספר המנהיג (הל' חנוכה סימן קמ"ח), ספר המכתם פסחים (ק"א ע"א), ריטב"א (שבת כ"ג ע"א), מאירי (שם) וכ"ה בטור (תרע"א).

ומצינו בדברי הראשונים גם מי שדחה מנהג זה, עיין שבולי הלקט (חנוכה סימן קפ"ה):

"כתב בעל הדברות ז"ל נהגו להדליק נר חנוכה בבית הכנסת ויש מקומות שנהגו להניחה על הפתח ויש שמניחין אותה באמצע בית הכנסת עד כאן דבריו. וגם אנו נוהגין להדליק בבית הכנסת ולא ידענו שורש וענף למנהג הזה. ומורי ר' יהודה אחי שני נר"ו היה נמנע מלהדליקה שלא לברך עליה וכן דעתי נוטה כי מאחר שכל אחד ואחד מדליק בביתו מה צורך להדליק בבית הכנסת, ואילו היו אורחין ישינן בבית הכנסת היו הם צריכין להדליק דקי"ל אכסנאי חייב בנר חנוכה ואם אין שם אורחין מה צריך להדליק".

אך רוב הראשונים אכן אימצו מנהג זה וכך נפסק בשו"ע והסכימו לדבריו הרמ"א וכל נושאי הכלים שמדליק בביהכ"נ בברכה, וכך נוהגין בכל תפוצות ישראל.

ולגבי שאלה דידן הנה מצינו בדברי הראשונים ששה טעמים בשורש מנהג זה.

א. הבית יוסף מביא בשם הכלבו שמברכים על נר חנוכה בבית הכנסת משום אורחים שבאים מחוץ לעיר ואין להם היכן להדליק, וכמו שמקדשים בבית הכנסת בשביל אורחים.

ב. ועוד כתב בשם הכלבו:

"וכתב עוד טעם אחר שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפנייהם שיש בזה פרסום גדול להש"י וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות".

וכ"ה בריטב"א שם.

ג. אך בנוסח הכלבו שבידנו כתוב (סימן מ"ד):

"ונהגו כל המקומות להדליק נר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת. גם כי הוא הדור המצוה ופרסום הנס וזכר למקדש ויש מקומות שאין חוששין סמוך לפתח אלא לפני ההיכל, והמנהג להדליק נר חנוכה בבית הכנסת בין

שו"ת בענייני חנוכה בעידן הקורונה

תפלת המנחה לתפלת ערבית, ובערב שבת מדליקין קודם תפלת המנחה ועד שלא יתפללו הקהל".

וכ"כ בארחות חיים ובספר המכתם.

ד. בשו"ת הריב"ש (סימן קי"א והביאו הב"י) כתב:

"תשובה המנהג הזה להדליק בבהכ"נ מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנחנו יכולין לקיים המצוה כתקנה כל אחד בביתו שהיא להניחה על פתח ביתו מבחוץ... וכיון שעתה שיד האומות תקפה עלינו ואין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה ומדליק כל אחד בפתח ביתו מבפנים ואין כאן פרסומי ניסא כי אם לבני ביתו לבד לזה הנהיגו להדליק בבהכ"נ לקיים פרסומי ניסא".

ה. בבהגר"א (שם) נקט דמנהג זה ענינו דמלבד פרסומי של כל יחיד ראוי גם לרבים לעשות פרסומי ניסא, ודימה זאת למנהג אמירת הלל בבתי כנסיות בליל א' דחג הפסח שאף שם כתב בשו"ע (סימן תפ"ז ס"ד) שיש לברך.

ו. ועוד טעם כתב בזה בספר המנהיג שנהגו להדליק בביהכ"נ מעין הדלקת החשמונאים בבית המקדש וז"ל:

"ויראה לי דאין חיובא בבית הכנסת להדליק נר שלחנוכה כ"א בבית שאדם דר בו מדאמ' כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ובית הכנסת פטור ממזוזה, אלא אם כן יש שם בית דירה לחזן בית הכנסת, אלא נהגו כך על זה שהנס בא במקדש בית עולמים ועושים כמו כן במקדש מעט בגולה לפרסם הנס לפי שכולם מתקבצים שם. אב"ן".

הרי לן ששה טעמים במנהג הדלקת נ"ח בבתי כנסיות. ויש לפלפל טובא לפי טעמים אלה וכדרך שפלפל מע"כ במכתבו. אך ביסוד הדברים נלענ"ד דכל שאינו בית כנסת אף שמתפללים שם באופן קבוע אין להדליק בו בברכה דמנהג מחודש הוא ואין לך בו אלא חידושו, ולפיכך במניני חצירות, גינות ציבוריות, חצרות הבתים אין להדליק, דכל אלה אינם בית הכנסת ובגמר התפילה חוזרים הם לשמש שימושי חול כמו בכל ימות השנה, ואם ירצו להדליק להרבות פרסומי ניסא מ"מ לא יברכו, אבל באהלים

שו"ת בענייני חנוכה בעידן הקורונה

שהוקמו שאינם משמשים לצורך אחר אלא לתפלה, ומתפללים בהם בכל יום מנחה וערבית, דינם כביהכ"נ ויש להדליק בהם בברכה.

ומה שהערת לפי הטעם שמדליקים משום אורחים, אף שבזמן הזה לא שכיחי כלל אורחים מ"מ מסתבר שאין להדליק אלא בבית כנסת שראוי שיתארחו בו אנשים לאכילה וללינה, משא"כ באהלים הפרוצים לכל רוח, באמת נראה טפי דאם ניזל בתר טעמי יש לבטל כל מנהג זה בזמנינו, דהלא אורחים שאין להם בית להדליק בו לא שכיחי כלל, וגם אין מי שאינו יודע לברך, וגם אין כל מניעה וחשש בזמנינו להדליק בחוץ, וע"כ דמ"מ המנהג במקומו עומד, ובאמת נראה דעיקר הטעם אינו אלא להרבות בפרסומי ניסא וכפשטות לשון השו"ע דנהגו להדליק בביהכ"נ משום פרסומי ניסא, ומשו"כ נראה דאין הדבר תלוי אלא אם המקום שם בית כנסת עליו, ואפילו אם הוא ארעי מעצם טבעו, כל המשמש במקום תפלה בלבד הוי כביהכ"נ לענין זה וראוי להדליק בו בברכה משא"כ ברחובה של עיר בגינות וחצירות וכדו'.

כך נראה לענ"ד להלכה.

באהבת עולם

אשר וייס